

ԳՈՂՏՐԻԿԱԶԳԻՆԵՐԻ /BORAGINACEAE/ ԸՆՏԱՆԻՔԻ ՏԵՄԱԿԱՅԻՆ
ԲԱՍՄԱՋԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՏԱՐԱԾՎԱԾՈՒԹՅՈՒՆԸ ԼՂՀ-ում

Կ. Վ. Բալայան

Տարածման բազմազանության առումով ԼՂՀ ֆլորայում առավել հարուստ և տարածված են ծաղկավոր բույսերը/Angiospermae/: Սույն աշխատանքում ներկայացվում է ծաղկավորների պատկանող առավել լայն տարածված ընտանիքներից մեկի՝ գողտրիկազգիների /Boraginaceae/ ընտանիքի տեսակային բազմազանությունը և տարածվածությունը ԼՂՀ-ում:

Գողտրիկազգիների ընտանիքն ընդգրկում է շուրջ 115 ցեղ և ավելի քան 2500 տեսակ, որոնք տարածված են երկրագնդի տարբեր մարզերում[1]: Գողտրիկազգիները միամյա և բազմամյա խառնաբույսեր են, որոնք տարածված են այգիներում, թփուտներում, անտառներում, մերձալպյան և ալպյան մարգագետիններում: Գողտրիկազգիներին յուրահատուկ են խոզանների, խոզիտ և փշանման մազմուկների առկայությունը:

Մին մեր հետազոտությունները ԼՂՀ ֆլորայում գողտրիկազգիների հայտնաբերման նպատակով կատարվել են որոշ աշխատանքներ[3,4]: Հստ գրական աղբյուրների [2,3] և հաստատան Գիտությունների Ազգային Ակադեմիայի Բուսաբանության ինստիտուտի ծառայությունում պահպանվող նյութերի, ԼՂՀ ֆլորայի գողտրիկազգիների/Boraginaceae/ ընտանիքում ընդգրկվում են հետևյալ ցեղերը. Անմուռ/Myosotis/, Արևադարձ/Heliotropium/, Իծախտ/Echium/, Խարի/Alkanna/, Հորթալեզու/Anchusa/, Բորտիկ - Նոնեա/Nonnea/, Կալուկ/Lappula/, Բարխտ/Symphytum/, Հավածոր - Օնոսմա/Onosma/, Ախիանթ-Իշաբոթոր/Macrotomia/, Կաքավերկուտ/Lithospermum/, Ռինդերա/Rindera/, Մամաձաղի/Cerithe/: Նշված ցեղերի տեսակային բազմազանությունը և տարածվածությունը ԼՂՀ - ում ներկայացվում է աղյուսակի տնքով:

Աղյուսակ 1

Տեսակի անվ. հայերեն	Տեսակի անվանումը լատիներեն	Հայտն. վայրը
1. Խարի արևելյան	Alkanna orientalis Boiss.	Ասկերանի շրջ.
2. Հորթալեզու խառնաբույս	Anchusa italica Rets.	Շուշիի շրջան
3. Մոմածաղիկ փոքր	Cerithe minor L.	Շուշիի շրջան
4. Ռինդերա բրդոտ	Cyphomathis lanata Lam.=	Ասկերանի շրջ.
5. Իծախտ կարմրավուն	Echium rubrum Jacq.=Echium russicum J.F.	Շուշիի շրջան
6. Իծախտ խառնակ	Echium italicum L.	Շուշիի շրջան
7. Արևադարձ չիպսած	Heliotropium eichwaldii Steud.	Ասկերանի շրջ.
8. Արևադարձ բուրավետ	Heliotropium suaveolens MB.	Հաղորդի շրջ.
9. Կալուկ մուգածաղիկ	Lappula barbata	Շուշիի շրջան
10. Կաքավերկուտ դաշտային	Lithospermum arvense L.	Ասկերանի շրջ.
11. Կաքավերկուտ դեղատու	Lithospermum officinale L.	Ասկերանի շրջ.
12. Արիանթ հրաշալի	Macrotomia echioides (L.) Boiss.	Մարտակերտի շրջան
13. Անմուռլ ալպիական	Myosotis alpestris Schm.	Մարտակերտի շրջան
14. Անմուռլ անտառային	Myosotis sylvatica Hoffm.	Շուշիի շրջան
15. Անմուռլ նոսրածաղիկ	Myosotis sparsiflora Mik.	Մարտակերտի շրջ.
16. Նոնեա կապիական	Nonnea picta MC=Nonnea caspica Wild.	Ասկերանի շրջ.
17. Օնոսմա նրբալի	Onosma gracilis Trautv.	Հաղորդի շրջ.
18. Օնոսմա մանրապտուղ	Onosma mikrospermum Stev.	Շուշիի շրջան
19. Օնոսմա մանրաբալուն	Onosma sericea Wild.	Հաղորդի շրջ.
20. Բարխտ կոշտ	Symphytum asperum Sims.	Շուշիի շրջան
21. Բարխտ կոմպակտ	Symphytum caucasicum MB.	Մարտակերտի շրջան

Այսպիսով, ԼՂՀ ֆլորայում գողտրիկազգիների ընտանիքը ներկայացված էր 13 ցեղով, 21 տեսակով:

Մեր կողմից կատարված բուսաբանական ուսումնասիրությունների, դաշտային հետազոտությունների /2008-2010թթ./ ժամանակ կիրառելով երթուղային, գիտական փոխադրման /բուսատնային/ բաշխվածությունն ըստ ցեղերի/, հերքարիումային և

քարտեզագրման մեթոդները, պարզել ենք, որ կան նոր տեսակներ, որոնք առ այսօր չեն հայտնաբերվել ԼՂՀ տարածքում: Հերբարիումային նմուշների տեսակային կազմը որոշել ենք բարձրակարգ բույսերի կարգաբանության մեջ ընդունված դասական որոշիչներով [2,4,5]:

ԼՂՀ տարբեր շրջաններից հավաքած հերբարիումային նյութերը ներկայացված են ՀՀ ԳԱԱ Հուսաբանության ինստիտուտի բարձրակարգ բույսերի կարգաբանության բաժնում/ERE 170.007 - *Echium russicum* J.F. Gmel., ERE 170.008 – *Echium vulgare* L., ERE 170. 184 – *Onosma microcarpa* Stev. ex DC./:

Աղյուսակ

Տեսակի անվ. հայերեն	Տեսակի անվ. լատիներեն	Կենսական ձևը	Տարածվածություն
1.Նոնեա դեղին	<i>Nonea lutea</i> DC.	բազմամյա խոտաբույս	քարքարոտ ճանապարհներ
2.Թրքախոտ դանիական	<i>Pulmonaria dacica</i> Simonk.	բազմամյա խոտաբույս	անտառներ, թփուտներ
3.Ամնոռուկ դաշտային	<i>Myosotis arvensis</i> L.	երկամյա խոտաբույս	անտառներ, դաշտեր
4.Ամնոռուկ մանրածաղիկ	<i>Myosotis micrantha</i> Pall. ex Lehm.	միամյա խոտաբույս	ավազուտներ, քարքարոտ լանջեր
5. Իծախոտ սովորական	<i>Echium vulgare</i> L.	երկամյա խոտաբույս	անտառներ, ճանապարհներ, խոտածածկ լանջեր
6.Օնոսմա կովկասյան	<i>Onosma caucasicum</i> Levin	բազմամյա խոտաբույս	քարքարոտ ճանապարհներ
7.Կաթավերկուտ բարակածաղիկ	<i>Lithospermum tenuiflorum</i> L.	միամյա խոտաբույս	քարքարոտ թփուտներ
8.Կաթավերկուտ մանուշակագույն	<i>Lithospermum purpureocaeruleum</i> L.	բազմամյա խոտաբույս	անտառներ, թփուտներ
9. Արևադարձ խաբուսիկ	<i>Heliotropium dolosum</i> De N.	միամյա խոտաբույս	քարքարոտ ճանապարհներ
10.Բերչախոտ փոփած	<i>Asperugo procumbens</i> L.	միամյա խոտաբույս	քարքարոտ թփուտներ
11.Կակիզինիա խոշորափղջանդային	<i>Caccinia macranthera</i> Brand	բազմամյա խոտաբույս	քարքարոտ թփուտներ
12.Ռոխսկիա նրկանման	<i>Rochelia disperma</i> C. Koch.	միամյա խոտաբույս	քարքարոտ ճանապարհներ
13.Կաշուկ չոփած	<i>Lappula squarrosa</i> Dumort.	միամյա խոտաբույս	քարքարոտ թփուտներ

Այսպիսով, մեր ուսումնասիրությունների և դաշտային հետազոտությունների արդյունքում առ այսօր գրանցվել են գողտրիկագլխների ընտանիքին պատկանող 17գեղ, 34 տեսակ, որոնք տարածված են հանրապետության ստորին, միջին և բարձր լեռնային գոտիներում:

Գրականություն

1. Тахтаджян А.Л., Жизнь растений, т. 5/2/, Москва, 1981.
2. Тахтаджян А.Л., Флора Армении, т.7, Ереван, 1980.
3. Ломакин А.А., Материалы для флоры Карабаха, Тифлиси, 1898.
4. Карягин И.И., Флора Азербайджана, т.7, Баку, 1957.
5. Новиков В.С., Губанов И.А., Популярный атлас-определитель, Дикорастущие растения, Москва, 2008.

Резюме

В результате ботанических исследований выявлены видовое разнообразие, биологические особенности и особенности распространения представителей семейства бурачниковых /Boraginaceae/ на территории НКР.